

Puiu Ioniță, *Poezie mistică românească*

Editura Institutului European, Iași, 2014, 252 p.

LOREDANA CUZMICI

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Cartea semnată de Puiu Ioniță se vrea o pledoarie pentru o anumită formă de literatură, aceea marcată de finalitate spirituală. Cu toate distincțiile binevenite pe care autorul le face în interiorul lucrării între poezie religioasă și poezie mistică, cele două categorii se suprapun suficient și probează faptul că marea poezie nici nu poate fi altfel decât alimentată de spiritualitate și închinată acesteia. Până la cele mai „mizerabile” expresii poetice, nostalgia sau certitudinea comunicării cu Divinitatea rămâne tema intrinsecă, majoră, operele dovedindu-se lungi drumuri ale Damascului pe care mulți se rătăcesc, ratând revelația – dar destui au parte și de epifanie. Poezia s-a vrut dintotdeauna un mediator între lumi, o soluție umană la o mare de întrebări și incertitudini. Aproape că putem spune că nu există poezie fără Dumnezeu, acest uriaș cititor abstract, implicat al fiecărei cărți scrise de oamenii care-și caută interlocutorul perfect (cartea lui Martin Buber ne este reamintită în prolegomenele volumului). Marea literatură a lumii s-ar putea împărți astfel în două categorii: aceea a căutării și laudei Divinității, pe de o parte; aceea a „fiilor risipitori” – scriitorii pasionați de false „văi ale plângerii”, a căror căutare devine oarecum *mai* dramatică.

Printre creatori, poeții mistici se bucură de certitudini, cu toate că nici lor nu le este scutită calea de rătăcire și suferință. Trăirea în Hristos (și) prin poezie se dovedește mântuitoare. Cuvântul nu mai suferă de tot felul de crize; dimpotrivă, leagă lumile și aduce pacea, deși rămâne în anticamera tăcerii ca formă superioară de comunicare cu transcendentul. Altfel

spus, volumul lui Puiu Ioniță vorbește despre frumusețea uitată sau nesocotită a literaturii, vindecată de tot felul de gratuități și formalisme și readusă în făgașul ei original, acela în care literatura – mai ales poezia – funcționează existențial (ontic și ontologic, va preciza autorul), nu doar estetic.

Subiectul cercetării ca atare nu este unul care să poată fi „tratat” cu instrumentele-șablon ale criticii și hermeneuticii; deși cercetătorul se străduiește constant să aibă un ton obiectiv, își reprimă de regulă efuziunile și caută să fie cât mai documentat în fiecare afirmație sau constatare. Astfel de texte presupun o lectură de identificare, în absența căreia sensul-cheie se pierde. Puiu Ioniță însă procedează didactic: inventariază o sumedenie de opinii critice, le analizează, își exprimă opțiunea pentru unele sau altele, le așează în contexte comparatiste,

diminuându-și cumva participarea, cu toate că simpla alegere a temei ne face să înțelegem că avem de-a face cu un „discurs îndrăgostit”. Din părțile introductive (cu precădere), putem desprinde opinia despre literatură a autorului, corespunzând unei atitudini religioase asumate: textele se parcurg cu mirare și bucurie, întru comuniune, nu cu prejudecăți și grile critico-teoretice care nu au ce căuta într-un asemenea „spațiu al imponderabilelor”. Tot mai frecventă situare anti-critică a cititorului de literatură ce poate fi observată în tendințele culturale moderne și contemporane este împărțită și aici, cu accente polemice convingătoare: „Cu o superbie indusă de pozitivismul și raționalismul exacerbât al ultimelor două veacuri, criticul nu se mai înțelege pe sine ca pe un slujitor al literaturii, ci ca pe un judecător infailibil. Oricât de greu i se va părea, va trebui totuși să învețe că nu el lucrează textul, ci că textul îl lucrează pe el” (p. 23). Religia văzută ca „modalitate de poetizare a existenței” (p. 10) și multe alte considerații preliminare ori din cuprinsul cărții, legate de valorile fundamentale, cu numeroase trimiteri la scrieri diverse, la grupări precum „Rugul Aprins” sau „Oastea Domnului”, la isihasm și varii doctrine, toate configurează o concepție aproape radicală asupra literaturii: aceasta din urmă și-ar valida existența doar atunci când este (direct sau indirect) religioasă.

Autorul se arată interesat și de biografiile esențiale ale scriitorilor avuți în vedere, cu toate că invocă opinia lui Proust despre eul profund care nu poate fi desprins decât din operă. Se fac trimiteri la istoria limbii și literaturii române, către texte cu un fundament religios unanim recunoscut; în virtutea afinităților electiv decelelate în volum, Blaga, de pildă, se întâlnește nu doar cu Rilke, ci și cu Dionisie Pseudo-Areopagitul.

Eminescu, Blaga și Nichita Stănescu reprezintă subiectul unui capitol despre „misticism poetic”. Însă, dacă în cazul primilor doi nu ne surprinde o asemenea coordonată, aceasta fiind demonstrată și analizată frecvent (și cu multiple nuanțe), în cazul lui Nichita Stănescu întrevădem mai degrabă o nostalgie mistică, dobândită pe cale livrescă, aproape un prefabricat postmodernist. Că putem identifica, în schimb, o mistică a poeziei e cu totul altceva: zeitatea autorului care îl laudă pe Ptolemeu e

(ne)cuvântul. Desigur, ipoteza interpretativă a lui Puiu Ioniță nu este numai de respins, cu atât mai mult cu cât este susținută suficient de textele alese pentru analiză, doar că ansamblul poeziei stănesciene rămâne definit mai ales de febrile căutări ale tonului și de rătăcirii pe câte un cal măiastru, decât de pace teandrică.

Vasile Voiculescu, Daniil (Sandu) Tudor, Daniel Turcea, Nichifor Crainic și Ioan Alexandru, Nicolae Ionel (în ordinea capitolelor) sunt alți poeți pe care Puiu Ioniță îi citește prin justificată grilă mistică, punând atent în evidență specificul fiecărei creații în parte. Traian Dorz și Teodosia (Zorica) Lațcu sunt recuperați și situați în aceeași arie tematică, precizându-se la fiecare în parte de unde rezultă echilibrul spiritual și estetic. Luptând cu prejudecățile elitiste și estetice, cartea salvează de la uitare astfel de scriitori pentru care cuvântul poetic devine rugăciune. Desigur, absența lui Arghezi, a lui Ion Pillat sau a lui Radu Gyr, justificată parțial de către autorul însuși, ar merita glose suplimentare, numai că titlul cărții anunță selecția subiectivă și zădărnicește orice obiecție în acest sens.

Critica adusă postmodernismului, pe care Puiu Ioniță îl neagă ca fenomen și model de gândire/reprezentare în spațiul românesc, este cumva neavenită în spațiul volumului. Că marxismul s-ar constitui în fundament al postmodernismului, că generația Beat se desprinde din același filon ideologic, că revistele de avangardă românești au fost finanțate de Comintern etc. ni se par niște speculații din categoria „teoriei conspirației”. A reduce un amplu fenomen cultural, cum au fost avangardele și postmodernismul, la un aspect ideologic nefast înseamnă cel puțin a nesocoti acel „eu profund” al operelor pentru care autorul studiului pledează în altă parte. A gândi maniheist înseamnă a uniformiza periculos personalități creatoare și opere. Nu este cazul să discutăm aici idiosincrazia autorului studiului la experimentele postmoderniste aflate în general sub semnul unei imanențe riscante, pentru că, încă o dată, a opera cu astfel de reducții duce la mistificare. Calea spre transcendență nu este închisă în operele postmoderniștilor; dimpotrivă, autorii valoroși caută și găsesc noi drumuri spre centru, în virtutea aceluiași sacru camuflat în profan.

Dincolo de aceste excese, destul de nepotrivite în context și motivate de admirația necondiționată doar față de anumite modele poetice, cartea lui Puiu Ioniță reprezintă un studiu temeinic și atent al mai multor exemple de poezie mistică, frazele fiind marcate de rafinement stilistic și ideatic mai ales pe porțiunile (cvasi-) teoretice: „Textul mistic nu se oferă, ci se ascunde, se retrage răbdător în așteptarea cititorului său, un cititor atipic, negrăbit, nepractic, ineficient – un cititor care poartă deja în inima lui textul pe care se pregătește să-l citească” (p. 196). Vorbind fie despre poezia mistică, fie despre mistica poeziei, asemenea texte care transcend granițele literaturii percepute doar ca artă a cuvântului au un loc de vază în cetatea literelor, implicit și în cercetarea filologică.

